

Lauri Kettunen ja tema mälestusmärk

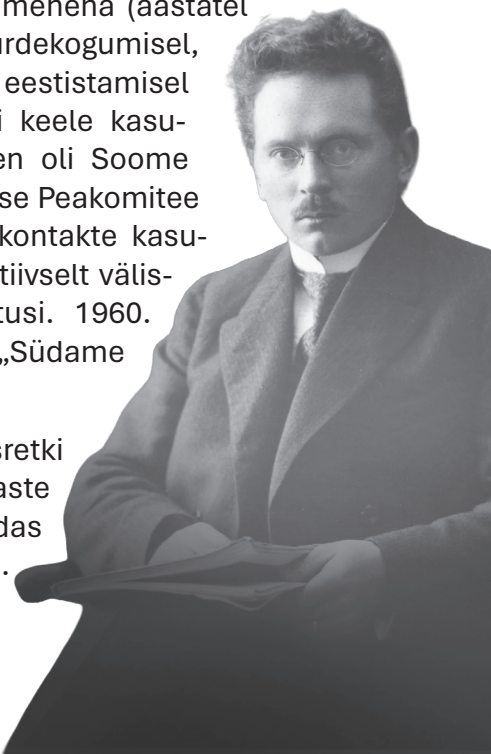
Lauri Einari Kettunen (10.09.1885 Joroinen – 26.02.1963 Läänemerel).

Doktoriväitekirj „Lautgeschichtliche Untersuchung über den Kodaferischen Dialekt“ (1913). Läänemeresoome keelte professor Tartus (1919–1925) ja Helsingis (1929–1938); eesti keele ja läänemeresoome keelte professor Helsingi Ülikoolis (1939–1953); Soome Teaduste Akadeemia liige (alates 1932). Teaduslikud seltsid, mille liige ta oli: Kotikielen seura, Suomalais-ugrilainen seura, Suomalaisen kirjallisuuden seura Soomes ja Emakeele Selts Eestis.

Soome keele alal on Lauri Kettuse suursaavutuseks 3-köiteline murdeatlas; poleemika keelekorralduse põhimõtete üle kutsus esile tema liberaalne „Hyvää vapaata suomea“. Eesti keelest kirjutas ta „Arvustavad märkused keeleuudendusnõuete puhul“, „Lauseliikmed eesti keeles“, „Viron kielen äännehistorian pääpiirteet“ ja „Eestin kielen äännehistoria“ ning M. J. Eiseni materjalidele toetudes eesti kohanimede etümoloogiasõnaraamatu „Etymologische Untersuchung über Estnische Ortsnamen“; ta koostas ka sõnaraamatuid ja õpikuid.

Emakeele Seltsi asutaja ja esimese esimehena (aastatel 1920–1925) suunas ta seltsi tegevust murdekogumisel, keelekorralduses ja perekonnanimede eestistamisel („Eestlasele Eesti nimi“), samuti eesti keele kasutusõiguste laiendamisel. Lauri Kettunen oli Soome suurimaid estofiile. Ta oli Eesti Abistamise Peakomitee eriesindaja Vabadussõjas, üritas oma kontakte kasutades päästa soomepoisse ja toetas aktiivselt väliseestlast; tõlkis Bernard Kangro luuletusi. 1960. aastal avaldas ta eestikeelse luulekogu „Südame sillad“. Ta oli Soome kelgu „maaletooja“.

Lauri Kettunen sooritas keeleuurimisretki vadjalaste, vepslaste, liivlaste ja karjalaste ning metsasoomlaste juurde ja avaldas kogutu põhjal nende keelte käsitlusi. Hõimuliikumist edendades soodustas ta Tartu kujunemist üheks soome-ugri uuringute rahvusvaheliseks keskuseks.

LAURI KETTUSE UURITUD KEELTE SÕNU JA LAUSEID TÕLGETEGA
EESTI KEELDE

Eesti (Kodavere)

<i>en õle, esimä õle</i>	(ma) ei ole, (me) ei olnud
<i>iljak</i>	hiline aeg
<i>lebo</i>	nõrk tuul
<i>miilvallik</i>	kangekaelne (laps)
<i>suuress poisiss</i>	suureks poisiks
<i>undilüpsik</i>	kellukas
<i>vihim</i>	vihm
<i>õtse üle õrase</i>	otse üle orase
<i>armas toster, anna rosto</i>	armas tohter, anna rohtu
<i>ommok one õstass targem</i>	hommik on õhtust targem
<i>tänä kallis lauba õstu, emä vistleb vassu kõstu</i>	täna kallis laupäevaõhtu, ema vihtleb vastu kõhtu

Lauri Kettuse etümologiseeritud sõnu Emakeele Seltsi ettekan-
netes ja loodud termineid

<i>mulk</i>	sõlg
<i>riist</i>	süü
<i>ristjatse 'ristsed'</i>	vill
<i>rühkida</i>	äi
<i>sai</i>	
<i>pääsõna 'peasõna'</i>	umbmääraline asesõna 'umbmäärane asesõna'

Tartu~Tarbatu~Tarbata~Tarbatum~
Darpeten~Torpatensis~Darpete~
Darbt~Darrpt~Darpte~Derpth~
Darpt~Dorpt~Dorpste~Dorbatum~
Tharbatum~Dörpt~Derpete
EESTI

Liivi

<i>izāmō</i>	isamaa
<i>jemākēļ</i>	emakeel
<i>jūoksiji vež</i>	jooksev vesi
<i>kalāmīez</i>	kalamees
<i>kuŗē võrgõdbūdõs</i>	kurat võrgukuuris
<i>nēšti mōšti</i>	nendest maadest
<i>siņņi mier</i>	sinine meri
<i>amād tīed ātõ tīedõd</i>	kõik tööd on tehtud
<i>ligīd set Dorpatõ, sāl jelābõd amād kovāld</i>	tulge Tartusse, seal elavad kõik targad
<i>līvli ma ūob un pa līvlizõks īeb</i>	liivlane ma olen ja liivlaseks jään
<i>mād kēļ sōb ilzõ nustõd</i>	meie keel tõstetakse üles

Soome

Joroinen	Torniolaakso	
<i>laiva</i>	<i>laeva</i>	laev
<i>latva</i>	<i>lalva</i>	latv
<i>männä</i>	<i>mennä</i>	minna
<i>mykrä</i>	<i>myyrä</i>	mutt
<i>myö</i>	<i>met</i>	meie
<i>piä</i>	<i>pää</i>	pea
<i>puihen</i>	<i>puitten</i>	puude
<i>valeen</i>	<i>valhen</i>	vale
<i>öylön</i>	<i>eilen</i>	eile

<i>ahve aenova kala, tulee onkee ottamaav</i>	ahven ainuke kala, tule õnge võtma
<i>kyllä hoikka lumi maassa pyssyy</i>	küll õhuke lumi maas püsib
<i>mie olen tuotu linnham pirtun kaupasta</i>	ma olen toodud vanglasse piiritusemüügi pärast
<i>minä suutun kotona ja läksim mehtää</i>	ma vihastasin kodus ja läksin metsa

Vadja

<i>katti</i>	kass
<i>kurtši</i>	kurg
<i>lahsi</i>	laps
<i>tšärpen</i>	kärbes
<i>kammuga tšeeli, bõõ tširjaa bõõ pappia</i>	niisugune keel, ei ole kirja, ei ole pappi
<i>suur pala suu ratkaab</i>	suur tükk ajab suu lõhki
<i>takaperrii eb tšennii tšäüg, kõitši mennää etiperrii</i>	tagurpidi ei kõnni keegi, kõik lähevad ederpidi
<i>tšennitä tšennäd jalkaa, siiz on tšebjä tšävvä</i>	kängitse kingad jalga, siis on kerge käia
<i>tševväällä jo metsä tunõb lehokkaassig</i>	kevel läheb mets juba lehte
<i>tunõg õhtugoizõnõõ</i>	tulge õhtusöögile
<i>õhtugoo poolõõ leeb pimetikko</i>	õhtupoole läheb pimedaks

Vepsa

<i>ahav</i>	tuul
<i>orālind</i>	lendorav
<i>roža</i>	nägu
<i>Suŕsünd</i>	Jeesus Kristus
<i>vačamu moržää</i>	rase naine
<i>d'älges vihmad bembel' taivhas</i>	pärast vihma on taevas vikerkaar
<i>neitšiid pajatabad</i>	neiud jutustavad
<i>ol' uk da mamš</i>	olid taat ja eit
<i>pagižob ičezeitte i mö ičemeitte</i>	tema räägib omamoodi ja meie omamoodi

Lauri Kettuse mälestusmärgi rajamist toetanud üksikisikud

(10.06.2026: 402 + 11 nimeta)

Lotta Aarikka	Kristiina Bernhardt	Tiina Halling	Marja Ihto
Heli Aasa	Olav Ehala	Andres Hallmägi	Heidi Iivari
Triin Aasa	Maret Einmann	Toomas Hansson	Indrek Ilomets
Katrin Aava	Mati Erelt	Anu-Reet	Riina Ilomets
Erik Abner	Tiiu Erelt	Hausenberg	Peeter Ilus
Kai Adamson	Heino Eres	Jari Havia	Sulev Iva
Irja Alakivi	Riku Erkkilä	Andres Heinapuu	Minna Jaakola
Marit Alas	Enn Ernits	Ott Heinapuu	Eha Jakobson
Epp Alatalu	Merle Ernits	Egle Heinsar	Lembit Jakobson
Rauno Alev	Pille Eslon	Heinike Heinsoo	Jutta Jelys
Ene Anijalg	Agu Ets	Reet Hendrikson	Maris Johannes
Reili Argus	Mariko Faster	Ülle Hendrikson	Santeri Junttila
Ellen Arover	Salme	Tiit Hennoste	Kristi Juske
Juha-Matti Aronen	Matilda Friman	Katrin Hiietam	Klaus-Amandus Jõgi
Sirje Arro	Ave Goršič	Helen Hint	Maris Jõks
Krista Aru	Riho Grünthal	Janar Holm	Arvo Järvet
Madis Arukask	Anu Haak	Marika Honkanen	Indrek Jääts
Eva Liina Asu	Küllli Habicht	Atte Huhtala	Mairi Kaasik
Anne Aunap	Paul Hagu	Heikki Hurtta	Mari Kadakas
Antti Autio	Kristjan Haller	Annika Hussar	Mall Kaevats
Iiris Autio	Anne-Malle Hallik	Kaisa Häkkinen	Erkki Kakkonen
Risto Autio	Tiina Hallik	Arto Ihto	Tuula Kakkonen

Kati Kalk	Gerson Klumpp	Triinu Laar	perekond Merilo
Jelena Kallas	Tomi Koivunen	Helje Laas	Outi Merisalo
Kristina Kallas	Tarmo Kokk perega	Vahur Laiapea	Helena Metslang
Marja Kallasmaa	Jouko Kokkonen	Anu Lamp	Helle Metslang
perekond Kals	Agnes Kolga	Kaisa Lamsoo	Joosep Metslang
Mari-Liis Kalvik	Are Kont	Margit Langemets	Iris Metsmägi
Kaido Kama	Kristina Koppel	Markku Lehtonen	Annika Michelson
Hannu Kankaanpää	Sirpa Koski	Laura Lehtosalo	Einar Michelson
Tuule Kann	Einar Kraut	Jaakko Leino	Madis Michelson
Kalli-Merike Karise	Lea Kreinin	Helena Lemendik	Meelis Mihkla
Merit Karise	Piret Kriivan	Jane Lepasaar	Marika Mikli
Tõnis Karki	Ain Krillo	Nansi Leppik-Volt	Kadri Muischnek
Reet Kasik	Kaarel Krjutškov	Aliis Liin	Argo Mund
Mare Kask	Pjotr Krjutškov	Inari Liinamaa	Arto Mustajoki
Riina Kasser	Erika Krjutškova	Uno Liivaku	Indrek Mustimets
Mervi Kastari	Kata Kubínyi	Pekka Lilja	Helika Mäekivi
Leelo Keevallik	Jüri Kukk	Mare Lillak	Loviisa Mänd
Petar Kehayov	Juha Kuokkala	Liina Lindström	Eve Männik
Rasmus Keinänen	Maris Kuperjanov	Margus Linkgreim	Jaanus Männik
Mari Kendla	Ott Kurs	Maria-Maren	Tiina Männik
Eerik Kergandberg	Rainer Kuuba	Linkgreim	Epp Müil
Krista Kerge	Margit Kuusk	Pärtel Lippus	Andrea Nagy
Mika Keränen	Marju Kõivupuu	Anna-Olga Luga	Peep Nemvalts
Paavo Kettunen	Annika Kängsepp	Anne Luik	Silvi Nemvalts
Ulla Kettunen	Inge Käsi	Lilian Lukka	Tiia Neuvonen
Aili Kiin	Emma Käärats	Liina Lutsepp	Tiit Niilo
Sirje Kiin	Karl Käärats	Mari Lühiste	Tiina Niin
Merike Kiipus	Irina Külmoja	Alar Madisson	Asta Niinemets
Tiina Kikerpill	Aili Künstler	Sirje Madisson	Sirje Nilbe
Maree Kilter	Anne Kütt	Milvi Malm	Leena Nissilä
Leelo Kingisepp	Andra Kütt-Leedis	Kristian Malvet	Kerttu Noode
Valve-Liivi Kingisepp	Johanna Laakso	Killu Mei	Anu Noorma
Mare Kitsnik	Heli Laanekask	Britt-Kathleen Mere	Mart Noorma
Kadi Kivilo	Kirsi Laanesoo-Kalk	Kristi Mere	Miina Norvik
Birute Klaas-Lang	Tiina Laansalu	Mart Meri	Piret Norvik
Aime Klandorf	Mart Laar	Arne Merilai	Anu Nurk

Rein Oidekivi	Kristiina Praakli	Eva Saar	Eha Tammo
Anni Oja	Esta Prangel	Evar Saar	Anne Tampuu
Vilja Oja	Jaak Prozes	Mart Saarma	Tõnu Tannberg
Triinu Ojamaa	Külvi Pruuli	Katrin Saks	Kari Tarkiainen
Sirje Olesk	Aivar Põldvee	Urve Salus	Piret Tarto
Mare Onga	Tiit Pädam	Anu Saluäär-Kall	Toivo Tasa
Tiina	Peeter Päll	Kristi Salve	Tõnu Tender
Onnikki-Rantajaasko	Margaret Pärli	Õie Sarv	Maarika Teral
Sirje Ootsing	Meelis Pärtel	Kertu Saul	Pire Teras
Janika Oras	Mirel Püss	Juta Schnur	Ene-Margit Tiit
Mart Orav	Maire Raadik	Ann Seilenthal	Mai Tiits
Sigrid Ots	Raimo Raag	Tõnu Seilenthal	Mari-Epp Tirkkonen
Margus Paapsi	Virve Raag	Ene Sepp	Eddi Tomband
Leelo Padari	Kristjan Raba	Karin Sepp perega	Silva Tomingas
Taavi Pae	Sirje Rammo	Anu Seppel	Ilmar Tomusk
Mariina Paesalu	Øyvind Rangøy	Ann Siiman	Mai Toom
Tiina Paet	Mart Rannut	Anna-Mari Siirainen	Jaanus Tordik
Elsa Pajumaa	Mare Rast	Mirjami Sipilä	Peeter Torop
Ago Pajur	Ago Raudsepp	Sven-Erik Soosaar	Szilárd Tóth
Karl Pajusalu	Eija Rautanen	Aku Sorainen	Pille Tsopp-Pagan
Renate Pajusalu	Markku Rautanen	Rein Suija	Leelo Tungal
Tiia Palosaar	Juhani Rautio	Kristjan Suluste	Voldemar Tuuga
Linda Palts	Anne-Ly Reimaa	Margit Sutrop	Tarmo Tuule
Toomas Paul	Riina Reinsalu	Urmas Sutrop	Udo Uiibo
Geda Paulsen	Hannu Remes	Ele Süvalep	Rein Undusk
Benjamin Paunonen	Olev Remsu	Sirli Zupping	Tuula Uusi-Hallila
Heikki Paunonen	Jukka Rislakki	Anna Žigure	Milla Uusitupa
Ain Pihl	Helen Roots	Kaja Tael	Lembit Vaba
Krista Piirimäe	Eevi Ross	Juhani Talvela	Adele Vaks
Liisi Piits	Jüri Rui	Jüri Talvet	Anne Valdru
Ave Pill	Juhan Rumm	Anne Tamm	Jüri Valge
Katrin Piller	Paul-Eerik Rummo	Dorian Tamm	Mare Valge
Urve Pirso	Rein Ruutsoo	Kadri Tamm	Hannes Vallikivi
Väino Poikalainen	Merike Rõtova	Raivo E. Tamm	Valdo Valper
Raili Pool	Andriela Rääbis	Vally Tamm	Maret Vanamb
Vaike Potseps	Edgar Saar	Sten-Erik Tammemäe	Urmas Varblane

Tiiu Varda	Suvi Vierula	Heli Viljur	Toomas Värk
Reet Varik	Virve-Anneli	Eha Viluoja	Ergo-Hart Västrik
Viivi Variksaar	Vihman	Piret Voll	Helen Wilbur
Kaie Vasarik	Annika Viht	Vahur Voll	Leena Winter
Rein Veidemann	Tõnu Viik	Piret Voolaid	Asta Õim
Ann Veismann	Jüri Viikberg	Kai Võlli	Jaan Õispuu
Anna Verschik	Maigi Vija	Kristin Vähi	Valma Yli-Vakkuri
Aime Vettik	Ülle Viks	Hanna Väli	

Lauri Kettuse mälestusmärgi rajamist toetanud asutused ja organisatsioonid (10.06. 2026: 40)

A. Le Coq	Emakeele Selts	Laurentsiuse Selts
Aida Talu	Emakeele Sihtasutus	Ležmõ Iļīzskūol Līvōd institūt
Ainola Keskus	ERKFi Helmut Einpauli fond	Liivi Sõprade Selts
Ecometal	ERKFi Wiedemanni fond	Peipsiääre vald
Eesti Keele Kaitse Ühing	Fenno-Ugria Asutus	Sihtasutus Kultuurileht
Eesti Kirjandusmuuseum	Foxtrans	Soome Instituut Eestis
Eesti Kultuurkapitali rahvakultuuri sihtkapital	Jaan Tõnissoni Postimehe Fond	Suomalainen
Eesti Kultuurkapitali Tartumaa ekspertgrupp	Jaan Tõnissoni Selts	Tiedeakademia
Eesti Lipu Selts	Joroisten kunta	Tartu linn
Eesti Looduskaitse Selts (Tartu osakond)	Juhan Liivi Muuseum	Tartu Ülikool
Eesti Rahva Muuseum	Keropäälane	Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituut
Eesti Rakenduslingvistika Ühing	Kimar Transport	Tuglas-seura
Eesti Sõjamuuseum – Kindral Laidoneri Muuseum	Kodavere Pärimuskeskus	
	Kohvriteater	
	Kotikielen seura	
	Lasva meeskoor	

Mälestusmärgi autor on kujur Elo Liiv

eloliiv.ee/et/avaleht

Mälestusmärgi rajamise põhietapid

22.03.2024	Emakeele Seltsi üldkoosolek otsustab rajada mälestusmärgi Lauri Kettusele. Algatusega ühinevad Tartu linnavalitsus ja Tartu ülikool.
20.05.2024	Algab korjandus mälestusmärgi rajamiseks.
10.06.2024	Moodustatakse mälestusmärgi rajamise toimkond koosseisus Marit Alas, Juha-Matti Aronen, Madis Arukask, Tõnis Karki, Petar Kehayov, Kristin Leis, Helle Metslang, Jüri Valge, Jüri Viikberg.
04.12.2024	Sõlmitakse mälestusmärgi savimudeli modelleerimise leping kujur Elo Liiviga.
24.03.2026	Korjandus saavutab oma eesmärgi pärast Arto ja Marja Ihto 10 000-eurost suurannetust.
28.04.2026	Valmib savimudel.
21.06.2026	Pronksist mälestusmärk on valmis.
26.06.2026	Mälestusmärk paigaldatakse oma asukohta Kassitoomel.
27.06.2026	Lauri Kettuse pronksmälestusmärgi avamine.